

ВЛИЯНИЕ НА УЧИЛИЩНАТА СРЕДА ВЪРХУ РИСКОВИТЕ ПОВЕДЕНИЯ НА УЧЕНИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ. РЕЗУЛТАТИ ОТ МУЛТИ-ЛЕВЪЛ АНАЛИЗ

Елица Димитрова*, Татяна Коцева

В статията се изследва влиянието на училищната среда върху риска за пушене, пиене, употреба на канабис, тормоз над другите и ранен старт на сексуалния живот на тийнейджърите в България. Използвани са данни от българската извадка на международното изследване „Поведение и здраве сред деца в училищна възраст“ – HBSC (2005/6 г.) Приложен е мулти-левъл анализ, чрез който се изследва вариацията в рисковите поведения на учениците, която се дължи именно на типа училище, в което те се обучават. Моделът, който прилагаме е random coefficient logit model. Резултатите потвърждават, че неблагоприятната училищна среда (липса на толерантност, взаимопомощ и подкрепа между учениците, по-висок стрес от уроци и домашни) се асоциира с по-чести прояви на рискови за здравето поведения. Допълнително, типът на училището, в което тийнейджърите учат, има изключително важно значение за формирането на този тип поведения. В училищата, в които е налице по-голяма „толерантност“ към пиене, пушене, употреба на марихуана, тормоз над другите или ранен старт на сексуалния живот, индивидуалните различия (пол, възраст и др.) между децата отслабват. В тези „рискови“ учебни заведения в процеса на общуване със съучениците децата възприемат подобни модели на поведение като обичайни и започват да ги възпроизвеждат.

* Гл.ас. д-р Елица Димитрова — Институт за изследване на населението и човека — БАН

Адрес за контакти: elitsa_kdimitrova@yahoo.com

Теоретични предпоставки

Училището е специфична среда, в която чрез контакти с връстниците си детето трупа знания, задоволява основни свои потребности и се чувства защитено от групата, или изпитва натиск в следствие на изолация. Успешното пребиваване в училище се разбира не само като интелектуален и физически растеж на детето, но и като цялостно личностно и социално развитие (Fleming 2005).

Според данни от международното изследване „Поведение и здраве сред деца в училищна възраст“ — HBSC (2005/6 г.) България е сред страните с най-голям процент ученици на 11-годишна възраст, които имат положително отношение към училището (91,8%). С нарастване на възрастта обаче удовлетвореността на децата от училищната среда и взаимоотношенията в клас намалява. Усещането за стрес, предизвикан от училищните задължения, също нараства с преминаването в по-горен клас, като при момичетата то е по-силно изразено. Въпреки това в международен план България заема междинна позиция според процента на децата, които споделят, че са прекалено натоварени в процеса на подготовката си за училище. 23% от петокласниците, 36% от седмокласниците и 37% от деветокласниците твърдят, че им е трудно да се справят с уроците и домашните. Тревога буди също така и фактът, че в България процентът на учениците на 11, 13 и 15-годишна възраст, които са на мнение, че учениците в клас са задружни и си помагат, е най-ниският от всички 41 страни, участвали в изследването. (Димитрова 2008).

Училищната среда има определяща роля при формирането на здравните поведения на децата в т.ч. и рисковите поведения (Жоцева и Димитрова 2007; Славова и сътр. 2009). Усещането за липса на подкрепа от страна на другите, отчуждените и враждебни взаимоотношения между децата в българските училища участват във формирането на поведения, поставящи в риск тяхното здраве и благополучие.

Тези резултати поставят въпроса дали *връзката между училищна среда и рискови поведения сред българските ученици не е опосредена от типа училище, в което децата се обучават, и как това влияе на придобитите от тях здравно-ориентирани знания и навици?* Така например, може да се очаква, че децата, които се обучават в по-добрите/елитните училища в страната биха били в по-малка степен изложени на риска да пушат, пият, употребяват канабис или проявяват агресия спрямо другите, в сравнение с учениците от по-непрестижните училища.

Една от целите на настоящото изследване е да потърси отговор на този въпрос, като се фокусира върху вариация в рисковите поведения